

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

I

Міс Джейн Марпл сиділа біля вікна. Вікно виходило в сад, який колись був джерелом її радості. Але тепер він уже ним не був. Сьогодні вона дивилася з вікна, і настрої у неї був препоганий. Активно працювати в саду їй заборонили вже якийсь час тому. Не можна нахилитися, не можна копати, не можна висаджувати молоді дерева — хіба що підрізати старе гілля, та й то потроху й дуже обережно. Старий Лейкок, який приходив тричі на тиждень, працював на совість, звичайно. Але його сумління вимагало від нього робити те, що було до вподоби йому, а не те, чого хотіла жінка, яка його найняла. Міс Марпл досконало знала, чого їй треба, і давала своєму садівникові якнайдетальніші інструкції. Але старий Лейкок був наділений незрівнянним талантом — він умів із великим ентузіазмом на все погоджуватися, а далі робив так, як йому заманеться.

— Дуже добре, міс. Оці квіти посадимо там, де ви кажете, а дзвіночки отут, попід стіною, наступного тижня я цим займуся.

Виправдання Лейкока були завжди вельми розумними й дуже нагадували виправдання капітана Джорджа з роману «Троє в одному човні», якими той обґрунтовував своє небажання виходити в море. На думку капітана, то вітер був надто сильний, який міг або викинути їх на берег чи винести надто далеко в море, або віяв із ненадійного заходу чи з іще більш підступного сходу. Головним аргументом Лейкока була погода. То надто сухо, то надто мокро — земля геть про-

сякла водою, то він нюхав повітря й казав, що вночі може підморозити. Або спершу треба було виконати якусь надзвичайно важливу роботу (зазвичай ішлося про висаджування капусти або брюссельської капусти, яку він вирощував у неймовірній кількості). Принципи догляду за садом у Лейкока були надзвичайно прості, і жоден працедавець, хоч який би він був обізнаний, не зміг би його відвернути від них.

Вони полягали в тому, аби пити якомога більше чаю, солодкого та міцного, щоб надихнути себе на трудові подвиги, восени — підмити листя, а влітку висаджувати свої улюблені рослини, переважно айстри та шавлію, щоб «було приємно дивитися», як він мав звичай казати. Він погоджувався, що троянди треба оприскувати, бо інакше їх згубить попелиця, але ніколи не брався за цю роботу вчасно, а коли від нього вимагали перекопати землю під солодкий горох, то він зазвичай відповідав, що подивилися б ви на його власний солодкий горох! Він виріс таким, що кращого й не треба, і ніхто заздалегідь нічого не перекопував.

Треба віддати йому належне, він шанував своїх працедавців, до їхніх забаганок у садівництві ставився прихильно (якщо це не вимагало від нього тяжкої праці), але справжньою його пристрастю були овочі — передусім капуста в усіх своїх різновидах. Квіти він вважав химерою жінок, які не знали, куди подіти своє дозвілля. І він намагався догодити їм, вирощуючи для них уже згадані вище айстри, шавлію, бордюри з лобелій та літні хризантеми.

— Я виконую деяку роботу в тих будинках, що їх споруджують у Новому Кварталі. Тамтешні люди також хочуть, щоб їхні садки були гарними. Вони накупили більше саджанців, аніж їм треба, тому я приніс трохи сюди й висаджу замість наших стареньких троянд, які давно втратили вигляд.

Думаючи про це, міс Марпл відвела погляд від саду й узялася за плетіння.

Доводилося визнати незаперечний факт: Сент-Мері-Мід уже не те, яким воно було колись. У якомусь розумінні, звісно, ніщо не залишилося таким, яким колись було. У цьому можна звинувачувати війну (обидві війни) або молодше покоління, або жінок, які тепер мусили працювати, або загрозу атомної війни, або просто уряд — але насправді важив лише той простий факт, що вона стала зовсім стара. Міс Марпл, жінка надзвичайно розважлива, знала це дуже добре. У якомусь дивному розумінні вона з особливою гостротою відчувала свою старість у Сент-Мері-Мід, бо саме тут прожила майже все життя.

Село Сент-Мері-Мід, його стародавня серцевина, було ще тут. «Синій кабан» був ще тут, і церква, і будинок вікарія, і невеликий квартал будинків часів королеви Анни та короля Георга, до яких належав і її будинок. Будинок міс Гармел був іще тут, і була, звичайно ж, сама міс Гармел, налаштована воювати проти поступу до свого останнього подиху. Міс Везербі відійшла до кращого світу, і в її домі, підновленому лише пофарбуванням дверей та вікон у яскраво-синій колір, тепер оселився банківський менеджер зі своєю родиною. Нові люди мешкали в більшості старих будинків, але самі будинки мало змінили зовнішність, адже люди купили їх, бо їм подобалося означення «будівлі, які дихають чаром старого світу», що ним зваблював агент із продажу нерухомості. Вони лише прибудували туди ще одну ванну кімнату й витрачали добрі гроші на заміну сантехнічного обладнання, купували електроплити й посудомийні машини.

Та хоч будинки мали майже той самий вигляд, що й раніше, проте сказати те саме про головну вулицю села не випадало. Коли крамниці змінили власників, то разом із ними

прийшла негайна й нестримна модернізація. Рибну крамницю тепер не впізнати з її величезною вітриною, за якою виблискувала свіжозаморожена риба. Проте різник не відійшов від старих звичаїв — добре м'ясо завжди залишається добрим м'ясом, якщо маєш гроші, щоб заплатити за нього. Нема грошей — бери шматки дешеві та жорсткі й не нарікай! Барнес, бакалійник, незмінно залишався на своєму місці, за що міс Гармел та міс Марпл щодня дякували Небу. Він був надзвичайно послужливий, перед прилавком, як і раніше, стояли зручні стільці, і в нього завжди можна було приємно поговорити про якість шматків бекону та різновидів сиру. Проте в кінці вулиці, де колись була крамниця містера Томса, у якій продавались кошики, тепер виблискував металом і склом новий блискучий супермаркет, справжня анафема для літніх жительок Сент-Мері-Мід.

— Безліч пакетів, яких ніколи раніше не бачено! — виголювала міс Гармел. — Великі пакети з пласівцями, якими тепер ти маєш годувати дітей, замість зготувати їм добрий сніданок із яєчні з беконем. І від тебе вимагають, щоб ти сама брала кошика і йшла вибирати собі товар — іноді доводиться згаяти не менш як півгодини, аби знайти все, що тобі треба, причому товар запакований незручними порціями — або надто великими, або надто малими. А потім ще й доводиться вистояти в довгій черзі, щоб заплатити за куплене, перед тим, як вийти на вулицю. Можливо, воно й непогано для людей із Нового Кварталу...

На цьому місці вона замовкала.

Бо речення тут закінчувалося. Нового Кварталу — кінець цитати, як мають звичай тепер казати. Обидва слова означають цілком нову даність, і обидва пишуться з великої літери.

II

У міс Марпл вихопився невдоволений вигук. Вона знову пропустила петлю. Та ще й пропустила якийсь час тому. І помітила тільки тепер, коли треба було звужувати плетиво до шиї й рахувати стібки. Вона взяла запасний дротик, нахилила плетиво ближче до світла і стала пильно придивлятися. Навіть нові окуляри мало їй допомагали. І причина була в тому, що настав час, коли окулісти з їхніми шикарними залами для чекання, найновішими інструментами, сліпучими лампами, які спрямовували прямо у вічі своїм пацієнтам, більше не могли нічого для неї зробити. Міс Марпл із тугою подумала про те, який добрий був у неї зір лише кілька років тому (хоч, либонь, не кілька років тому, а значно давніше). Коли вона виходила у свій сад, розташований так зручно, що з нього можна було бачити все, що відбувається в Сент-Мері-Мід, ніщо не могло заховатися від її пильного погляду! А коли вона ще й чіпляла на носа окуляри для спостереження за птахами (інтерес до птахів приносив їй чималу вигоду!), то могла бачити... Тут думки їй урвалися й перенеслися в далеке минуле. Енн Протероу, що у своїй літній сукні прямує в сад вікарія. І полковник Протероу, бідолаха, безперечно, чоловік дуже занудний і неприємний, але бути так трагічно вбитим! Вона похитала головою й перебігла думками до Гризельди, молодої й привабливої дружини вікарія. Люба Гризельда, яка вона вірна подруга, вони обмінюються вітальними листівками на кожне Різдво. Її симпатична дитина тепер перетворилася на дужого молодика, що має добру роботу. Працює десь інженером, якщо вона не помиляється. Він так любив колись розбирати свої іграшкові потяги до найдрібніших деталей. А за садибою вікарія був перелаз, за яким збігала стежка на луки, де паслася худоба фермера Джайлса. А тепер там...

Будинки Нового Кварталу.

А чому б їм там не бути? — суворо запитала себе міс Марпл. Такі речі повинні відбуватися. Будинки потрібні, і вони були дуже добре споруджені, принаймні, так їй казали. Вони називали це «плануванням» чи якось так. Але вона не могла зрозуміти, чому всі ті нові садиби називалися «кюз». Обрі-кюз, і Лонгвуд-кюз, і Грендісон-кюз, і решта їх. Вони аж ніяк не були кюзами. Міс Марпл чудово знала, що таке кюз. Її дядько був каноніком Чичестерського собору. Дитиною вона гостювала в нього в його Кюзі.

Це була та сама плутанина з назвами, що й у випадку Черрі Бейкер, яка завжди називала старомодну, захарашену меблями залу міс Марпл «вітальнею». Міс Марпл мала звичай лагідно поправляти її: «Це не вітальня, це зала, Черрі». І Черрі, яка була молодою й доброю дівчиною, намагалася запам'ятати це слово, хоч «зала» здавалася їй дивним словом — «вітальня» знову й знову зривалося з її уст. Зрештою вони прийшли до компромісу й стали називати це приміщення просто «великою кімнатою». Міс Марпл дуже любила Черрі. Її прізвище було місіс Бейкер, і вона приходила сюди з Нового Кварталу. Вона належала до табунця молодих дружин, які робили свої закупки в супермаркеті й катали дитячі візки по тихих вуличках Сент-Мері-Мід. Усі жваві й пристойно вдягнені. З жорстким, кучерявим волоссям. Вони сміялися, розмовляли та перегукувалися одна з одною. Така собі весела зграя щасливих пташок. Через підступну систему купівлі на виплат їм завжди були потрібні готівкові гроші, хоч їхні чоловіки й мали добру платню; тому вони наймалися виконувати домашню роботу або готувати на кухні. Черрі була доброю кухаркою, та й розумом її Бог не скривдив, вона правильно відповідала на телефонні дзвінки й відразу

помічала неточності в рахунках, що приходили на дім. Вона не надто любила перестеляти постіль, а коли доходило до миття посуду, то, проминаючи буфетну, міс Марпл щоразу відвертала голову, не бажаючи бачити метод Черрі, який полягав у тому, щоб навалити у зливальницю гору брудного посуду, насипати туди мийного порошку й пустити на все струмінь води. Міс Марпл мусила прибрати зі щоденного використання і захвати до кутової шафки свій старовинний вустерський чайний сервіз, звідки його брали лише в особливих випадках. Натомість вона купила цілком сучасний сервіз із блідим сірим малюнком на білому тлі й без будь-якої позолоти, що однаково стерлася б у злочасній зливальниці.

У минулому все було зовсім інакше... Старанна Флоренс, наприклад, цей гренадер домашньої служби, а ще вона мала Емі, Клару й Алісу — «дівчаток», що їх присилали з сирітського притулку «Свята Віра»: вони відбували в неї «практику», а потім шукали собі більш оплачувану роботу. То були дуже прості дівчата, деякі мали захворювання лімфатичних залоз, а Емі була вочевидь дебільна. Вони базікали й пліткували з іншими служницями та покоївками в селі й гуляли з помічником торговця рибою, або молодшим садівником ратуші, або одним із численних помічників містера Барнса, бакалійника. Міс Марпл згадувала про них із приємністю, думаючи про ті численні вовняні костюмчики, які сплела для їхніх малят. Вони кепсько ладнали з телефоном і дуже погано знали арифметику. Зате вони вміли мити посуд і застеляти ліжка. Вони не могли похвалитися освітою, але знали, як давати лад у господарстві. Можна було тільки дивуватися, що сьогодні на домашню роботу наймалися переважно дівчата з освітою. Студентки з-за кордону, дівчата, що погоджувалися працювати за житло й стіл, студентки

університету на канікулах, молоді одружені жінки, такі, як Черрі Бейкер, що жили в районах нової забудови з їхніми фальшивими «клозами».

Існують, звичайно, ще такі люди, як міс Найт. Ця думка прийшла до міс Марпл несподівано, коли вгорі почувалася хода міс Найт і скляні підвіски на свічниках, що стояли на полиці над каміном, попереджувально задзвеніли. Міс Найт, вочевидь, відбула ритуал свого пообіднього відпочинку й збиралася вийти на пообідню прогулянку. Через мить вона прийде й запитає міс Марпл, чи не треба їй чогось купити в селі. Думка про міс Найт розбудила в голові міс Марпл звичайну реакцію. Звичайно ж, любий Реймонд (її небіж) учинив вельми великодушно, і важко уявити собі особу, добрішу, аніж міс Найт, і, звичайно ж, після того нападу бронхіту вона почувалася дуже слабкою, а доктор Гейдок твердо заявив, що не досить буде, аби хтось щодня навідував її, але... і тут думки її зупинилися. Бо марно було б знову повторювати собі цю фразу: «Якби це тільки був хтось інший, а не міс Найт». Але сьогодні вибір для літніх леді був невеликий. Віддані служниці вийшли з моди. Якщо твоя хвороба була тяжкою, ти могла замовити собі кваліфіковану медсестру — але навіть за дуже високу плату знайти її було не так легко — або лягти до лікарні. Але після того як критична фаза хвороби минула, тобі залишалося задовольнятися товариством міс Найт та схожих на неї.

Власне, у міс Найт та схожих на неї нічого поганого не було, крім того факту, що на них не можна було дивитися без роздратування. Вони були сповнені доброти, готові виявляти любов до людей, яких віддавали під їхню опіку, догоджати їм, бути з ними веселими й життєрадісними й загалом ставитися до них, як до розумово хворих дітей.

— Але ж я, — сказала міс Марпл, звертаючись до самої себе, — хоч я й стара, а проте мене не можна вважати розумово відсталою дитиною.

У цю мить, досить засапана, за своїм звичаєм, міс Найт весело забігла до кімнати. Це була велика, досить опасиста жінка п'ятдесяти шести років із дуже акуратно укладеним жовтавим сивим волоссям, довгим тонким носом, добродушно усміхненими губами і слабким підборіддям.

— А ось і ми! — вигукнула вона, блиснувши осяйною усмішкою, що мала освітити й наповнити веселою безтурботністю сутінки старечого віку. — Сподіваюся, ми трохи подрімали?

— Я плела, — відповіла міс Марпл з легким наголосом на займеннику, і, — додала вона, засоромлено визнаючи свою слабкість та недосконалість: — пропустила один стібок.

— Я співчуваю вам, моя люба, — сказала міс Найт, — але ж ми це зараз виправимо, чи не так?

— Ви виправите, — сказала міс Марпл. — А я, на жаль, неспроможна це зробити.

Легка гіркота в тоні її голосу лишилася непоміченою. Проте міс Найт, як і завжди, виявила палку готовність допомогти.

— От і готово, — сказала вона через кілька хвилин. — Тепер усе гаразд, моя люба.

Хоч міс Марпл не мала нічого проти, коли її називала «моя люба» (або навіть «моя дорогенька») продавщиця городини або навіть дівчина в крамниці канцелярських товарів, її неймовірно дратувало чути звертання «моя люба» від міс Найт. Ще одна з тих незручностей, які доводиться терпіти літнім леді. Проте вона чемно подякувала міс Найт.

— А зараз я піду на свою невеличку прогулянку, — весело промовила міс Найт. — Надовго не затримаюся.

— Не поспішайте повертатися, гуляйте, скільки вам заманеться, — чемно й щиро порадила їй міс Марпл.

— Я не хочу залишати вас саму-одну надовго, моя любя, адже вас може опанувати нудьга.

— Запевняю вас, я цілком щаслива й задоволена, — сказала міс Марпл. — Я, либонь, трошки (і вона заплющила очі) подрімаю.

— Це добра думка, моя любя. Я можу щось зробити для вас? Міс Марпл розплющила очі й поринула в роздуми.

— Зайдіть до Лонгдонів і запитайте, чи не готові мої штори. І, либонь, зазирніть до міс Віслі, купіть там іще один моток синьої вовни. І коробочку пігулок із чорної смородини — в аптеці. Й поміняйте мені книжку в бібліотеці — але не дозволяйте їм давати мені щось таке, чого немає в моєму списку. Остання книжка була просто жахливою. Я не змогла її читати.

І вона подала міс Найт книжку «Весна прокидається».

— Що ви кажете, моя любя? Невже вона справді вам не сподобалася? Я думала, ви будете від неї в захваті. Така мила історія.

— І якщо це не буде для вас дуже далеко, можливо, ви не відмовитеся дійти до крамнички Галетів і подивитися, чи немає в них збивалки для яєць, але не тієї, де треба крутити ручку, а такої, щоб збивала знизу вгору та згори вниз.

(Вона чудово знала, що нічого подібного вони не мали, але крамниця Галетів була найдалшою від її будинку.)

— Якщо це не забагато для вас, — промурмотіла вона. Але міс Найт відповіла з очевидною щирістю:

— Ні, аж ніяк. Я з радістю виконаю всі ваші доручення.

Міс Найт любила ходити по крамницях. Це було для неї подихом життя. Там вона зустрічала знайомих і мала нагоду

побазікати з ними та потеревенити з продавцями, могла роздивитися різні товари в різних крамницях. І довго бавити час на такі приємні розваги без відчуття провини, що обов'язок вимагає від неї якомога скоріше повернутися назад.

Отож міс Найт із великою радістю вирушила в мандри, кинувши останній погляд на тендітну стару леді, яка так мирно сиділа біля вікна.

Зачекавши кілька хвилин на той випадок, якби міс Найт заманулося повернутися по свою сумку, гаманець або хусточку (вона завжди щось забувала й завжди по щось поверталася), а також щоб відійти від легкої напруги розуму, спричиненої намаганням обміркувати перелік тих непотрібних їй речей, які вона доручила купити міс Найт, міс Марпл рвучко підхопилася на ноги, відклала своє плетиво, рішуче перейшла через кімнату й вийшла до зали. Вона зняла з вішалки своє літнє пальто, взяла ціпок із підставки для ціпків у залі й перевзулася зі своїх пантофель у міцні черевики. Після чого вийшла з дому крізь бічні двері.

«Це забере в неї щонайменше півтори години — прикинула міс Марпл. — Ніяк не менше, адже зараз усі люди з Нового Кварталу ходять по крамницях».

У своїй уяві міс Марпл побачила міс Найт у Лонгдонів, де вона виконувала її надумане доручення щодо виготовлення штор. Її припущення з великою точністю відповідали дійсності. У цю мить міс Найт якраз вигукувала:

— Звісно, я чудово розуміла, що вони ще не можуть бути готові. Та якщо стара леді звернулася до мене з таким проханням, то я вирішила прийти й усе з'ясувати. Бідолашні старі створіння, адже їм лишилося так мало на що сподіватися. Їм треба догоджати. А вона ж бо така мила старушенція. Правда, з мізками в неї трохи негарзд, вони вже трохи

скаламучені в цьому віці. Ох, яка ж у вас гарна тканина! А ви маєте таку саму якогось іншого кольору?

Перші двадцять хвилин минули в такому приємному базіканні. Коли міс Найт нарешті пішла, старша продавщиця зневажливо пирхнула:

— У неї негарзд із мізками? Я цьому повірю, коли побачу на власні очі. Розум у міс Марпл завжди був гострий, як голка, і думаю, таким і залишається.

Після чого вона приділила свою увагу молодій жінці в тугих штанях та парусиновій блузці, яка хотіла купити пластову завіску з крабами для ванної.

— Емілі Вотерс, ось кого вона мені нагадує, — промурмотіла міс Марпл, звертаючись до самої себе з тією втіхою, яку вона завжди відчувала, коли їй щастило уподібнити когось до людини, яку вона знала в минулому. — Той самий курячий розум. Що ж пак із нею сталося?

Та нічого особливого — до такого висновку вона дійшла. Одного разу вона мало не була заручена з помічником вікарія, але той роман тривав лише кілька років і зрештою згас. Міс Марпл викинула з голови компаньйонку й зосередила увагу на своєму безпосередньому оточенні. Вона швидко перейшла через сад, лише куточком ока помітивши, що Лейкок підрізав старі троянди так, як зазвичай підрізають гібридні чайні кущі, але вона не дозволила, щоб це зіпсувало їй настрої або відвернуло думки від солодкої втіхи, адже сьогодні їй пощастило втекти на прогулянку, в якій її ніхто не супроводжуватиме. У неї навіть виникло щасливе відчуття, що попереду її чекає якась пригода. Вона повернула праворуч, увійшла у ворота будинку вікарія, рушила далі стежкою через сад й повернула праворуч. Там, де колись був перелаз, тепер зробили залізну хвіртку, що відчинялася на заасфальтовану